

Ötvös István

OKTÓBERI KÉPEINK

Fényképek 1956. Írta és összeállította Müller Rolf és Sümei György, Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára, Budapest, 2006, 152 oldal, 3500 Ft

Az '56-os forradalom és szabadságharc kapcsán született könyvek között különös helyet foglalnak el az albumok. Ahogy kultúránk, úgy történelmünk is szép lassan képpé válik – hogy mennyire jó ez nekünk, arról talán máskor –, tehát ahol felkutatható, ott a képek veszik át az „örökítő közeg” szerepét.

Októberünk ebből a szempontból is történelmünk fordulópontja. Hiszen hiába, hogy a II. világháborúban is haditudósítók hada készített felvételeket a frontokon, de amatőr képírók tömege nem lephette el a Történelmet. És ezzel a történelem is megváltozott, hiszen arcokat és mozdulatokat kaptunk tőle, mely utóbbiakról Kundera óta azt is tudjuk, hogy időtlenek.

A kötetben szereplő képek részben abból a „gyűjteményből” származnak, amelyet a megtorlás során szedtek össze a belügyi szervek, részben magánszemélyek későbbi adományából kerültek a levéltár birtokába. A szerkesztők tudatosan kerültek az ismert és elhíresült, nyugati folyóiratokból származó képeket – a levéltárban ebből is akad jócskán, hiszen az „apparátus” azokat is felhasználta a forradalmárok azonosításához –, és ezzel egy valóban érdekes könyvet adtak közre. Kilőtt tankot már láttunk, a szétlőtt Kilián laktanya sem újdonság. De ezek az „amatőr” felvételek minden mesterkélt beállítást nélkülöznek, ugyanakkor nagyon is „profik”. Kiváló beállítások és nagyon hatásos spontán kompozíciók is láthatók a gyűjteményben, amelyek a hétköznapokról szólnak, például a harcok szünetében újságot olvasó forradalmárokról, vagy ilyen a közcécebe borult tank esete.

A magyar Október idején azonban már profi és amatőr fotósok hada kattogtatta gépét, hogy dokumentálja a 20. század egyik legjelentősebb politikatörténelmi eseményét. És ez egy sajátos bájút kölcsönöz a képeknek, hiszen nem csupán az látszik rajtuk, amit egy hideg fejjel számító fotóriporter meg akar mutatni a magazinjának. Némelyik fénykép ezért lesz olyan egyszerű, mint a szög, ezzel pedig olyan hótiszta, hogy az már egyenesen csodaszámba megy. És ezzel eljutottunk második történetünkig: a forradalom, ahogyan a fényképkészítőink lencséjén át megmutatkozik. Mit akartak meglátni és legfőképpen rögzíteni azokból a napokból? Persze elsősorban arcokat – akkor még nem sejtették, milyen eszközt adnak a meg-

torlás kezébe ezzel –, de a forradalmárok mögött ott van a város is, többnyire azonosítható helyeivel; és hirtelen rácsodálkozhatunk a macskaköves körútra, ahogyan már többen nem ismerhettük meg – természetesen parkoló autók nélkül. A városból ezen túl romokat látni, szétlőtt lakásokkal és macijával költözködő kisleány. Csak hogy megértsünk valamit a forradalom hétköznapjaiból... A kötet szép íve is erősíti ezt; a szegedi egyetemisták forradalmi gyűlésterméről Budapest távlati képéig, amelyen egy füstoszlop utal a háborús állapotokra, melyek 1956 késő őszen beburkolták a forradalom fővárosát.

Fényképek először a párizsi kommun idején készültek ilyen eseményről. Az akkori hatalom – nem meglepő, a Hatalom már csak ilyen szokott lenni – pontosan ugyanarra használta azokat, mint 1957-től Kádárék: a felkelők azonosítására. Ez a kötet harmadik különlegessége. Az itt közölt képek többségének sajátos funkciójuk volt: nyomozati dokumentumok voltak az elnyomók kezében. A közölt fényképek jelentős részét kifejezetten azzal a szándékkal gyűjtögették össze, hogy a kádári megtorlás gépezete felhasználhassa azokat. Nem csupán a résztvevőket azonosították ezek segítségével, hanem az áldozatokról készült felvételek segítségével az őrizeteket is presszionálták... Tehát a képek arról is szólnak, milyenek akarták látni a világot azok, akik számára ez nem egy szent és felemelő forradalom volt – számukra ugyanezek a képek csak azonosítandó tettesek és elkövetők lehettek.

De a kötet nem áll meg november 4-én. Végre nem csak 12 nappól áll a forradalom, minthogy nem is csak annyiból állt, november és december nem utóvédharc volt, csak egy más eszközzel vívott csata.

Nyilvános illemhely lejárataiba csúszott harckocsi a Boráros téren
(ÁBTL 4.3. NGyné 2/15 – Nagy Györgyné felvétele)